

УДК: 025.11:004.4

Медяник Валерія Романівна
(*наук. керівник – канд. філол. наук, доцент Мізіна О. І.*)
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ОБРОБКИ ОБЛІКУ БІБЛІОТЕЧНОГО ФОНДУ

Анотація. Розглянуто функціональні можливості систем УФД/Бібліотека, UniLib, ALEPH, Koħa, визначено їх переваги та особливості використання в бібліотеках різних типів. Обґрунтовано значення АБІС для підвищення ефективності бібліотечної діяльності.

Ключові слова: АБІС, облік бібліотечного фонду, інформаційні системи, автоматизація бібліотечних процесів, управління бібліотечними ресурсами.

Сьогодні автоматизація бібліотечних процесів виступає одним із ключових напрямів модернізації бібліотек. Упровадження автоматизованих бібліотечних інформаційних систем дає змогу значно ефективніше вести облік фонду, здійснювати каталогізацію, організовувати видачу й повернення видань, а також формувати звітність і проводити аналітичну роботу.

Автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи (АБІС) – це комплексні програмні рішення, призначені для управління ресурсами бібліотеки, які забезпечують аналітико-синтетичну обробку документного фонду та ефективно його представлення користувачам – як у друкованому, так і в електронному форматах [1].

Типова АБІС побудована на реляційній базі даних, має програмне забезпечення для управління нею та два графічні інтерфейси: користувацький (для читачів) та адміністративний (для персоналу бібліотеки). Головним елементом традиційної АБІС є електронний каталог з усіма його функціями [6, с. 97].

У бібліотеках України використовують різні прикладні програмні продукти. Найпоширенішими з них є УФД/Бібліотека, UNILIB, ALEPH, Koħa [2, с. 118].

УФД/Бібліотека – українська АБІС, яку з 1998 року розробляє та підтримує ТОВ «Український фондівий дім» (м. Київ). Система призначена для комплексної автоматизації всіх основних бібліотечних процесів і сьогодні має понад 200 інсталяцій, переважно в університетських, наукових, публічних та відомчих бібліотеках [3].

Система підтримує різні класифікаційні схеми, ключові слова, дає змогу додавати посилання на електронні копії документів. Наявність упорядкованого каталогу допомагає ефективно відслідковувати потреби користувачів та надходження нових документів. Система підтримує обробку видань, розподіл примірників, оформлення актів приймання та списання, ведення інвентарного та сумарного обліку, формування аналітичних звітів про стан фонду [2, с. 123]. Вона розрахована на потреби адміністративного персоналу, який відповідає за ведення фонду, документообіг та формування звітності, зменшуючи навантаження на працівників завдяки автоматизації рутинних операцій.

УФД/Бібліотека сприяє ефективній організації процесів обслуговування читачів. Завдяки системі можна вести базу користувачів, виконувати пошук і відбір за різними параметрами та автоматизувати видачу й повернення документів зі штрихковою ідентифікацією [2, с. 125]. Завдяки інтеграції всіх етапів обліку забезпечується швидкий доступ до потрібних ресурсів і точна інформаційна підтримка.

Unie Library або UniLib – це українська клієнт-серверна автоматизована бібліотечно-інформаційна система, розроблена в Харківському науково-дослідному інституті інформаційних технологій (Харків НДІ ІТ) – спеціалізованому центрі, що займається створенням програмного забезпечення для бібліотек і інформаційних установ. Серед її основних переваг варто виділити відсутність витрат на адміністрування та підтримку бази даних: система працює стабільно протягом років без необхідності постійного втручання чи спеціального сервісного обслуговування.

Система забезпечує повну підтримку Unicode – універсального міжнародного стандарту кодування символів, який присвоює унікальний числовий код практично кожному знаку, літері, ієрогліфу чи іншому символу. Завдяки цьому можна без проблем використовувати будь-які мови та алфавіти.

До того ж UniLib дає змогу мати необмежену кількість робочих місць без придбання додаткових ліцензій чи дублювання даних: уся інформація зберігається централізовано на сервері, а встановлена програма може бути запущена на будь-якій кількості комп'ютерів без додаткових витрат часу чи ресурсів [2].

Водночас система є масштабованою: однаково ефективно працює як у невеликій сільській чи шкільній бібліотеці, так і в обласних ЦБС із філіями, університетських чи великих наукових бібліотеках.

АБІС ALEPH – ізраїльська потужна інтегрована система, яка оптимізує повноцінну автоматизацію всіх ключових бібліотечних процесів на єдиній базі даних. Вона реалізує комплексну автоматизовану обробку ключових бібліотечних процесів: спрощує комплектування фондів, циркуляцію документів (видачу, повернення, продовження), обробку періодичних видань, зокрема їх реєстрацію, налаштування прав доступу [2, с. 129]. Програма підтримує роботу з повнотекстовими документами, графічними зображеннями та іншими об'єктами, інтегрує штрихкодові технології, забезпечує багатомовний інтерфейс (понад 20 мов із можливістю вільного перемикання в будь-який момент). Однією з найсильніших її сторін є висока масштабованість: система стабільно обробляє бази даних до 100 мільйонів записів, а вбудовані таблиці налаштувань дають змогу бібліотекарям самостійно адаптувати систему під особливості своєї установи без залучення розробників.

Сукупність описаних функцій усуває дублювання даних, суттєво скорочує рутинні операції та забезпечує оперативний доступ до актуальної інформації для ефективного управління бібліотекою.

АБІС KoHa вважається першою у світовій практиці бібліотечною системою, що функціонує на засадах повної відкритості та вільного розповсюдження, забезпечуючи безоплатне використання її програмного коду. Розробка проєкту

розпочалася в 1999 році в Новій Зеландії, а перша робоча інсталяція з'явилася вже в січні 2000 року [2]. АБІС Коґа створювалася безпосередньо бібліотекарями для вирішення реальних потреб бібліотек і сьогодні є найпоширенішою відкритою бібліотечною системою у світі. Система повністю відповідає міжнародним стандартам і протоколам (MARC21, UNIMARC, OpenURL тощо), що забезпечує легку інтеграцію з іншими системами та технологіями [6, с. 305].

АБІС Коґа – це веборієнтоване рішення на базі Web 2.0, побудоване на реляційній базі даних з серверною частиною та клієнтським інтерфейсом. Воно охоплює всі ключові модулі автоматизації: комплектування, каталогізацію, обіг, інвентаризацію, роботу з періодичними виданнями, резервами, міжбібліотечним абонементом, звітністю та статистикою. Система забезпечує зручний пошук, збагачення каталогу зовнішніми ресурсами, взаємодію користувачів, а також мобільне керування для бібліотекарів [4, с. 4].

Завдяки відкритому коду АБІС Коґа постійно розвивається, адаптується до потреб конкретної бібліотеки та підтримує обробку великих обсягів даних. За різними оцінками, програму Коґа використовують тисячі бібліотек по всьому світу, зокрема в Північній Америці, Західній Європі та Австралії [6].

Отже, вибір конкретної АБІС залежить від розміру бібліотеки, наявного технічного забезпечення, фінансових можливостей та стратегічних пріоритетів. Усі розглянуті системи дають змогу суттєво оптимізувати щоденні процеси, покращити якість обслуговування читачів і забезпечити перехід до сучасних цифрових бібліотечних послуг. Аналіз основних автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, які застосовуються в українських бібліотеках, свідчить про їх важливу роль у підвищенні ефективності управління документним фондом та організації бібліотечно-інформаційного обслуговування. Сучасні АБІС забезпечують комплексну підтримку ключових процесів – від каталогізації, комплектування та інвентаризації до видачі документів, формування аналітичних звітів і створення електронних ресурсів. Розглянуті системи, як-от УФД/Бібліотека, UniLib, ALEPH та Коґа, відрізняються функціональною повнотою, технологічними можливостями, масштабованістю й рівнем відкритості, що дає змогу формувати гнучкі моделі автоматизації відповідно до потреб конкретних бібліотек. Водночас їх використання сприяє переходу від традиційних технологій роботи до сучасних цифрових сервісів, підвищує якість доступу до інформаційних ресурсів і забезпечує розвиток бібліотек як інноваційних центрів знань.

Список використаних джерел

1. Автоматизована бібліотечна інформаційна система. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://surl.li/zuonlt> (дата звернення: 17.03.2026).
2. Вараксіна Н. Використання АБІС у формуванні інформаційних ресурсів. Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання: практ. посіб. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 2022. С. 118–181.
3. Гуралюк А. Г., Вараксіна Н. В. Сучасні автоматизовані бібліотечні інформаційні системи: аналіт. огляд. Київ: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 2022. URL: <https://surl.li/rdveuv> (дата звернення: 19.03.2025).
4. Дубик С. О. Особливості міграції на АБІС Коґа. Збірник матеріалів конференції «Стратегічні напрями формування інформаційного простору бібліотек». Львів: НТБ НУ «ЛП», 2017. С. 1–13.

5. Каштанова Т. В. Автоматизовані бібліотечні інформаційні системи: Реалії сьогодення. *Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28–29 вер. 2023 р.)*. Київ, 2023. С. 96–98.

6. Шило О., Щегельська К. Зарубіжний досвід використання АБІС КОНА. *Науково-педагогічні студії*. 2024. № 8. С. 301–312.

УДК 027.022:021.1]-044.922:004.77]:316.772

Мідловець Катерина Юріївна
(*наук. керівник – д-р іст. наук, професор Передерій І. Г.*)
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ТА АВТОМАТИЗАЦІЯ СЕРВІСІВ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У роботі розглянуто цифрову трансформацію публічних бібліотек як чинник формування інклюзивного освітнього та соціокультурного простору. Проаналізовано роль автоматизації сервісів і впровадження міжнародних стандартів у модернізації бібліотечно-обслуговування. Окреслено основні виклики цифровізації (кібербезпека, цифрові компетентності персоналу, цифрова нерівність) та визначено критерії оцінювання ефективності цифрових бібліотечних сервісів. На основі аналізу міжнародного й українського досвіду обґрунтовано значення трансформації бібліотеки як сучасного соціокультурного інституту для розвитку критичного мислення та інформаційного суспільства.

Ключові слова: цифрова трансформація, публічна бібліотека, цифрові бібліотечні сервіси, автоматизація (АБІС), соціокультурний простір, інклюзивність бібліотечних послуг, цифрова компетентність, оцінювання ефективності.

Цифрова трансформація публічних бібліотек є системним процесом, що означає не лише технологічне оновлення галузі, а й зміну функціональної ролі бібліотеки як соціокультурного інституту в умовах розвитку інформаційного суспільства. Протягом останніх десятиліть бібліотека суттєво змінила свій образ: із традиційного книгосховища вона перетворилася на динамічний соціокультурний центр, що акумулює, опрацьовує й поширює інформацію у відповідь на потреби громади. Такий перехід не є суто технічним – він торкається глибинних засад бібліотечної місії, переосмислюючи роль установи в контексті доступу до знань, підтримки освіти впродовж життя та збереження культурної ідентичності. Впровадження автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС), електронних каталогів відкритого доступу (ОРАС), мобільних застосунків і хмарних технологій кардинально змінює як організацію внутрішніх бібліотечних процесів, так і характер взаємодії бібліотеки з читачем і суспільством загалом. Як зазначає О. С. Онищенко, цифровізація є стратегічним шляхом розвитку бібліотечної сфери, що охоплює не лише технологічне оновлення, а й трансформацію змісту та якості бібліотечного обслуговування [3]. У цьому контексті соціо-